

АЗЫРКЫ ШАРТТА БАНК СИСТЕМАСЫНЫН ӨНҮГҮШҮ

РАЗВИТИЕ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ В НОВЫХ УСЛОВИЯХ

DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM IN NEW CONDITIONS

Аннотация: Улуттук экономикада банк тутуму жалпы экономикалык туруктуулукту жана анын өнүгүүсүнүн коопсуздугун камсыз кылган эң маанилүү институт болуп саналат. Дүйнөлүк тажрыйба көрсөткөндөй, банктык инфраструктуранын толук кандуу өнүгүшү улуттук экономиканын өсүшүнө чечкиндүү туртку берет. Эң ири инвестициялык ресурстар банк тутумдары аркылуу түзүлөт жана мамлекеттер аларды улуттук экономиканын муктаждыктарына багыттоого кызыкдар.

Аннотация: В национальной экономике банковская система является важнейшим институтом, обеспечивающим общую экономическую стабильность и безопасность ее развития. Мировой опыт показывает, что полноценное развитие банковской инфраструктуры является решающим импульсом роста национальной экономики. Крупнейшие инвестиционные ресурсы создаются через банковские системы, и государства заинтересованы в том, чтобы направить их на нужды национальной экономики.

Abstract: In the national economy, the banking system is the most important institution that ensures overall economic stability and security of its development. World experience shows that the full development of banking infrastructure is a decisive impetus for the growth of the national economy. The largest investment resources are created through banking systems, and states are interested in directing them to the needs of the national economy.

Учкул сөздөр: банк сектору, насыя, салык кызматы, инвесторлор, кредиторлор, инфраструктура, мамлекет, улуттук экономика, муктаждыктар.

Ключевые слова: банковский сектор, кредит, налоговая служба, инвесторы, кредиторы, инфраструктура, государство, национальная экономика, потребности.

Key words: banking sector, credit, tax service, investors, creditors, infrastructure, state, national economy, needs.

Азыркы учурда Кыргызстандын банк тутумунун алдында турган негизги маселелер - бул банк тутумунун туруктуулугун жогорулатуу, инвесторлор, кредиторлор жана аманатчылар тарабынан Кыргыз Республикасынын банк секторуна болгон ишенимди бекемдөө, алардын корголушун күчөтүү жана депозиттерди камсыздандыруу тутумунун натыйжалуулугун жогорулатуу.

Азыркы убакта республикада Кыргыз Республиканын Улуттук банкы жана 25 коммерциялык банк иш жүргүзөт, алардын 18и чет өлкөлүк капиталдын катышуусу менен иш жүргүзөт. Ал эми республиканын региондорунда алардын 336 филиалы иш алып барат. Банк сегментинде иштеген кызматкерлердин саны 16 миңге жакын адамды түзөт, ал эми банктардын кардарларынын эсебинин саны 3,5 миллионго жетти. 2022-жылы финансылык ортомчулук чөйрөсүндөгү кызматкерлердин орточо айлык эмгек акысы 36,5 миң сомду түздү жана мурунку жылга салыштырмалуу 4,8 пайызга көбөйдү.

Эске алуу менен, банк ишинин укуктук базасын андан ары өркүндөтүү, банктык жөнгө салуунун жана банктык көзөмөлдүн натыйжалуулугун, ошондой эле кредиттик мекемелеринин атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу зарыл.

Ушул милдеттерди ишке ашыруу үчүн банк ишин консолидациялоо үчүн оптималдуу шарттарды камсыз кылууга жана Кыргыз Республикасынын банктарынын капиталына инвестиция салууга, алардын менчик структурасынын ачыктыгын жогорулатууга, административдик тоскоолдуктарды жоюуга, жагымдуу шарттарды түзүүгө багытталган ишти улантуу керек. кредиттик мекемелер баалуу кагаздардын ачык рынокторуна чыгууга, ошондой эле банктык эмес кредиттик мекемелердин катышуусу менен микрофинансылык жөнгө салууну иштеп чыгууга.

Насыялык мекемелерди башкаруунун сапатын жана кредиттик мекемелердин менчик структурасынын ачыктыгын жогорулатуу үчүн шарттарды түзүү үчүн, кредиттик мекеменин кесипкөй жана ишенимдүү башкаруу тобун түзүүгө багытталган мамлекеттик мыйзамдарды даярдоо боюнча ишти улантуу керек, директорлор кеңешинин мүчөлөрүнүн компетенттүүлүгүнүн зарыл деңгээлин камсыз

кылуу, кредиттик мекемелердин ээлерине карата талаптарды жогорулатуу, кредиттик мекемелердин чыныгы ээлерин түзүү.

Кыргыз Республикасынын банкы үчүн кредиттик мекемелердин жетекчилеринин жана башка жактардын жеке маалыматтарын иштеп чыгуу функциясын мыйзамдуу консолидациялоо боюнча ишти улантуу зарыл. Тийиштүү түзөтүүлөрдү кабыл алуу, жеке жактардын жеке маалыматтарын, ыйгарым укуктарын жүзөгө ашыруу үчүн, биринчи кезекте, банк секторунун туруктуулугуна коркунуч келтирген кырдаалды алдын алуу максатында, башкаруунун пайда болушуна байланыштуу берет, аларга карата терс маалыматтар бар адамдардын кредиттик мекемелери. "Баалуу кагаздар рыногу жөнүндө" мамлекеттик мыйзамга өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө "мамлекеттик мыйзамдын долбоорун даярдоо боюнча ишти улантуу керек, анда талапкердин ээсинин кредиттик мекемеге ээси жана номери жөнүндө маалымат берүү милдеттенмеси белгиленген.

Банк республиканын бүт аймактарын камтыган кеңири филиалдык тармакка (100дөн ашык бөлүмдөргө) ээ, бул өлкөнүн каалаган жеринде сапаттуу тейлөөнү камсыз кылууга мүмкүндүк берет. Банктын кардарлар базасы жарым миллиондон ашык адамды камтыйт. Банк Visa, MasterCard сыяктуу эл аралык карталарды жана "Элкарт" улуттук төлөм системасынын картасын, ошондой эле Россия Федерациясынын "МИР" улуттук картасын тейлейт. Банк бүт республика боюнча кеңири эквайринг тармагына ээ. Бул 210 банкомат, 1500дөн ашык POS терминал.

Керектөө насыясынын чөйрөсүнө байланышкан мамлекеттик мыйзамдарды ишке ашыруу жана анын шарттарын андан ары оптималдаштыруу үчүн Кыргызстан банкынын ченемдик-консультативдик актыларын чыгаруу керек, анда насыя алуучулардын - банктын керектөөчүлөрүнүн укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын кошумча камсыз кылат. кызматтар.

Мисалы: «MBank Online» кызматы дайыма кардарлардын ыңгайлуулугу жана жайлуу жашоосу үчүн жаңы сервис менен толукталып турат. 2019-жылдын августунда Сбербанк Онлайн мобилдик тиркемеси аркылуу "Кыргызстан коммерциялык банкынан" «MBank Online» колдонуучулар карталарына телефон номуру боюнча Сбербанктын кардарларынын картасынан акча которуулар кызматы ийгиликтүү ишке киргизилген.

КР банктары өз компетенциясынын чегинде калктын банктык кызмат көрсөтүү чөйрөсүндө, айрыкча керектөө насыялоо чөйрөсүндө каржылык сабаттуулугун жогорулатуу боюнча чараларды ишке ашырууга көбүрөөк көңүл буруу керек.

Белгилей кетсек: «Кыргызстан коммерциялык банкы» - Сбербанктын которуулар экосистемасына кошулган КМШ өлкөлөрүндөгү алгачкы банк. Мындан башка 2019-жыл үчүн бир катар маанилүү долбоорлор ишке ашырылган:

- Маркет - MBank Online тиркемеси аркылуу дароо дүкөндөрдөн тамак-ашка, дарыдармектерге, товарларга тапшырык берүү
- Кызматтарды төлөө боюнча түздөн-түз провайдерлердин тизмесин кеңейтүү
- Төлөм терминалдары аркылуу MBank Online толуктоо боюнча өнөктөштүк тармакты кеңейтүү.
- Мамлекеттик кызматтарды төлөө: Коопсуз шаар айып пулдары, электрондук соодасатык аянтчасы, электрондук патент
- Банкка барбастан 1 саат ичинде онлайн насыяларды берүү.

Банкынын түзүмдүк бөлүмдөрүнө натыйжалуу маалыматтык колдоо көрсөтүү, чечимдерди кабыл алуунун натыйжалуулугун жана негиздүүлүгүн жогорулатуу, ошондой эле банктын көчүрмөлөрүн жана башка маалыматтарды чогултуу, консолидациялоо жана талдоо маселелери боюнча алардын өз ара аракеттенүү механизмдин оптималдаштыруу, кредиттик мекемелер жөнүндө маалыматтарды чогултуу жана иштеп чыгуу маселелери принципиалдуу жаңы жол менен чечилет, натыйжада натыйжалуулук жогорулайт ага жетүү.

Азыркы учурда керектөө насыялоо секторунун туруктуу өнүгүү тенденциясы байкалууда. Кыргыз Республикасынын бардык банктары керектөө насыялары боюнча өнүмдөр катарын кеңейтүүдө. Анын ичинде эмгек акы долбоорлору алкагында насыя үлүштөрү тез өсүүдө. "КЫРГЫЗСТАН коммерциялык банкы" ААКсы керектөө насыяларынын үлүшүнүн өсүү көрсөткүчтөрү боюнча алдыңкы банктардын бири болуп саналат. Банк арсеналында "Эмгек акы насыясы", эмгек акы долбоорунун алкагында Овердрафт, "Бөлүп төлөө", "Бир саат ичинде насыя" ж.б. сыяктуу бир катар жеткиликтүү жана жогору суроо-талабы менен насыя өнүмдөрүнө ээ.

Ар кандай деңгээлдеги маалыматтардын кайталанышы алынып салынат, бул программалык камсыздоо тутумун күтүүгө кеткен чыгымдарды кыскартат; көзөмөлдөө бөлүмдөрүнүн адистери талап кылган бардык маалыматтык ресурстарды (алардын бирдиктүү аппараттык жана программалык че-

чимде ишке ашырылышын эске алуу менен) интеграциялоо мүмкүн болот; тутумдун бардык алгоритмдерин аныктай турган тутумдун методологиялык "өзөгү" түзүлөт (банк статистикасынын көрсөткүчтөрүнүн каталогу).

Кыргыз Республикасынын банк тутумунун ишин өркүндөтүү үчүн, ошондой эле каржы секторунун туруктуулугуна жооптуу жана каржы-экономикалык чөйрөдө көзөмөлдөө жана көзөмөлдөө функцияларын жүзөгө ашырган мамлекеттик органдар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу зарыл.

Кыргыз Республикасы эгемендикке ээ болгондон кийин жөнгө салуунун жакшыртылган системасы жана жер реформасы сыяктуу рыноктук реформаларды жүргүзүүдө алга илгериледи. Кыргыз Республикасы өз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигинин (КМШ) ичинен Бүткүл Дүйнөлүк соода уюмуна (БСУ) кабыл алынган биринчи өлкө болду. Азыркы учурда Кыргыз Республикасы түрдүү эл аралык макулдашуулардын / уюмдардын (70 тен ашык), анын ичинде БУУну, БСУну, Европалык реконструкциялоо жана өнүктүрүү банкын (ЕРӨБ) жана акыркы Армения, Белоруссия, Казакстан жана Россия менен Евразиялык экономикалык бирликти кошкондо, катышуучусу болуп саналат.

Учурда салык кызматы менен эки департаменттин компетенциясына кирген көптөгөн маселелер боюнча маалымат алмашуу боюнча түзүлгөн келишимди жаңыртуу боюнча иштер жүрүп жатат. Сунушталган өзгөртүүлөргө, башкалардын катарында, салык органдарынын аймактык бөлүмдөрү менен Кыргызстан банкынын ортосунда маалымат алмашуу мүмкүнчүлүгү кирет.

Бул эки тараптын аймактык органдарынын ыйгарым укуктарын кеңейтүүнүн алкагында, жеке насыя алуучулардын жана банк кардарларынын каржылык абалын баалоо, кредиттик мекемелердин менчик структурасынын ачык-айкындуулугу жана ортосундагы байланыштарды аныктоо боюнча толук маалымат алууга мүмкүнчүлүк берет. кредиттик мекемелердин уюштуруучулары (катышуучулары).

Кредиттик мекемелердин банкроттун алдын алуу механизмдеринин натыйжалуулугун жогорулатуу, коммерциялык ишмердүүлүктү мыйзамсыз максаттарда жүзөгө ашыруу үчүн кредиттик мекемелердин пайдалануусуна жол бербөө, банк ишине лицензиясы бар кредиттик мекемелерди жоюунун укуктук механизмдерин өркүндөтүү боюнча ишти улантуу зарыл. Активдерди сатуунун натыйжалуу механизмин түзүүгө, жоюу жол-жоболорунун ачыктыгын жогорулатууга, жоюлган кредиторлордун талаптарын толук канааттандырууга шарт түзүүгө багытталган операциялар жокко чыгарылды.

Маалыматтык коопсуздук маалыматтык коммуникациялык технологиялардын эң маанилүү аспекти. Коргоонун эң жаңы системаларын колдонуу менен Банк бардык берилген маалыматтардын тышкы да, ички да коркунучтардан толук кандуу корголушун камсыз кылат. Ар бир транзакция алдамчылык аракеттерди аныктоо предметине адистештирилген анти-фрод системасы менен анализденет, ал эми аралыктан банк тейлөө системасы жана веб-ресурстары хакердик кол салуулардан заманбап коргоо менен жуп болуп иштешет. Next Generation Firewall, Web Application Firewall, Data Loss Prevention ж.б. сыяктуу күчтүү комплекстер Банк үчүн өзгөчө бир комплекстер эмес, алар туруктуу түрдө эл аралык даярдоо борборлорунда билим деңгээлин жогорулатып турган маалымат коопсуздугу жана маалымат технологиялары бөлүмдөрүнүн кызматкерлеринин күнүмдүк иштеринде колдонулуп келет.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын мыйзамы Бишкек шаары, 2016 жылдын 16-декабры № 2.- 45 б. "Банктар жана банк иши жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамдар жыйнагы. - 2010 - № 66.
2. Кыргызстандын банктарынын инновациялык ишмердүүлүгү // Экономикалык альманах. - 2020. - № 2. - С. 15-19.
3. Коммерциялык банктын ишин башкаруу. Ред. О.И. Лаврушин. - М.: Юрист, 2005. -- 688 б.
4. Камчыбеков Т.К. Кыргызстандын банк сектору: Талдоо жана сунуштар. Экономикалык бюллетень.-2013.-№3.-186.
5. Кокуева Э.С. Кыргыз Республикасынын экономикасындагы коммерциялык банктардын учурдагы абалы Жаш илимпоз.-2016.-№20.- Б.318
6. Мусакожоев Ш. Базар мамилелеринин шарттарында Кыргыз Республикасынын банк тутумунун кредит портфелинин өнүгүү тенденциялары. Экономика жана статистика.-2009.- №3.
7. Атабаев Н.У., Атабаева Г.К., Каракаш Х. Өткөөл экономиканын шарттарында Кыргыз Республикасынын акча-кредит саясаты Реформа.-2014.-№1
8. Кожошев А.О. Функционалдык кредит тутумунун көйгөйлөрү-2014. №2.24 б
9. Коммерциялык банк Кыргызстан. Жылдык отчет годовой отчет -2019.